

L'inventari de documents del Vallès Oriental als arxius de fora de la comarca

73

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2011

Un dels projectes que ha impulsat i dut a terme en els darrers cinc anys l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental (ACVO) ha estat un ambiciós inventari de fons i documents relatius a la nostra comarca existents a arxius i centres documentals de fora del nostre àmbit territorial. Cal dir que a vegades l'hem anomenat *Inventari del patrimoni documental del Vallès Oriental*, però aquest títol ara ja no l'utilitzem perquè no és del tot correcte. L'ACVO té com una de les seves missions, a banda de recollir i conservar la documentació que li té assignada la vigent Llei d'arxius de Catalunya, facilitar als estudiosos i investigadors tots aquells instruments i eines que els puguin ajudar a trobar notícies històriques i documents dels seus pobles.

Per això, a primers del 2006, pocs mesos després d'inaugurar-se l'ACVO, vam començar a encarregar aquesta feina a diversos historiadors, arxivers i gestors documentals, que anaven als principals arxius de Catalunya a buscar i estudiar els fons i documents. Aquesta feina no s'ha de confondre amb el cens d'arxius que, per llei, estan duent a terme quasi tots els arxius comarcals catalans i que té com a objectiu la identificació dels arxius i fons situats al territori estricte de cada comarca.

El nostre projecte ha estat, doncs, una iniciativa pròpia i única, ja que som una comarca pionera en l'elaboració d'aquest tipus de treball, un treball que encara no ha acabat i que, de fet, mai acabarà del tot, perquè sempre quedaran arxius per visitar a Catalunya mateix i fora de Catalunya, tot i que els especialistes enviats per l'ACVO ja han consultat i estudiat els principals arxius del Principat.

Del 2006 al 2011 els arxivers i documentalistes enviats pel nostre arxiu han visitat i estudiat els arxius següents: a Barcelona, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, l'Arxiu del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona, l'Arxiu Diocesà de Barcelona i l'Arxiu de la

Catedral de Barcelona, i a Sant Cugat del Vallès, l'Arxiu Nacional de Catalunya. Pel que fa als arxius fotogràfics o d'imatges, han visitat l'Arxiu fotogràfic Municipal de Barcelona, l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, l'arxiu del Centre Excursionista de Catalunya, l'arxiu de l'Institut Amatller d'Art Hispànic i l'Institut d'Estudis fotogràfics de Catalunya, tots situats a la Ciutat Comtal, i a Sant Cugat, el mateix Arxiu Nacional.

En cada arxiu els nostres tècnics han analitzat els instruments de descripció (guies, inventaris i catàlegs) i han anotat i introduït en una base de dades tots els fons i en alguns casos documents que provenien del Vallès Oriental o hi tenien relació. De cada document o expedient s'ha procurat anotar el resum, la signatura, la data i el municipi del Vallès Oriental al qual fa referència. Sempre pot quedar algun fons, document o imatge no detectat, però podem assegurar que s'han identificat la gran majoria. Respecte a les persones que han participat en el projecte, cal dir que han estat Anna Español, Almudena Gutiérrez, Núria Tarrés, Òscar Tejeiro i Elisabet Rodríguez. Tots ells són o bé historiadors o bé diplomats en arxivística o documentació. En alguns casos posseeixen la doble titulació; per tant, podem concloure que són persones molt ben preparades per a fer aquesta feina.

Val a dir que el 2006 i 2007 l'ACVO també va realitzar un estudi i cens dels arxius públics i privats existents a la nostra comarca.¹ En aquest cas els encarregats de portar-lo a terme foren Jordi Domingo, Almudena Gutiérrez i Janira Anguita. Aquesta feina, si bé va començar per pròpia iniciativa de l'ACVO, després ja es va integrar dins del pla general del Cens d'Arxius de Catalunya, impulsat per la Subdirecció General d'Arxius de la Generalitat. D'aquest projecte, és consultable un interessant *Inventari d'arxius parroquials, patrimonials i aproximació als arxius d'empreses i entitats culturals*. La resta de fitxes, les integrades dins el cens oficial d'arxius, encara no són d'accés al públic en general, ja que contenen dades d'organismes oficials i privats i de particulars.

A continuació s'ofereix una petita notícia dels moltíssims documents i fotografies relatius al Vallès Oriental als arxius que hem visitat.

¹ Vegeu Almudena E. Gutiérrez García-Muñoz, «Segon Inventari del Patrimoni Documental del Vallès Oriental», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 2008*, Associació Cultural de Granollers, 2009, pàg. 101-104.

Arxiu de la Corona d'Aragó

És un arxiu riquíssim en documentació medieval i moderna i el 2011 encara hi hem estat treballant (es va fer el 2008 i s'ha continuat enguany). Hem trobat notícies documentals a les seccions de Reial Cancelleria, Consell d'Aragó, Reial Audiència, Reial Patrimoni, Generalitat de Catalunya, Ordes religiosos, Protocols notariais, Hisenda i Col·leccions i fons diversos. Destaquen pel seu volum de documents les seccions de la Reial Audiència, Hisenda i Fons diversos i col·leccions d'origen privat, com ara els fons Vallgornera i Brustenga, entre d'altres. Pel que fa als fons d'ordes religiosos o monacals, el 2011 hem dut a terme un estudi detallat, totalment inèdit, de la documentació en paper (lligalls grossos i petits) del fons de la cartoixa de Montalegre, el qual conté molts documents i lligalls relatius a l'anomenat Baix Vallès, però també a Caldes de Montbui, Granollers, Palou, Corró d'Amunt, Sant Quirze Safaja i Bertí, entre altres llocs. És un arxiu que volem continuar treballant més a fons si tenim prou pressupost en un futur.

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona

També conegut com a Arxiu General de la Diputació, és un centre documental imprescindible per a l'estudi dels nostres pobles als segles XIX i XX. Es troba al carrer Mejía Lequerica de Barcelona, al recinte de l'antiga Maternitat. Conté molts documents i expedients sobre obres públiques (construcció de carreteres, abastiment d'aigües), agricultura, cultura, biblioteques i organització, creació i segregació de municipis. Es complementa amb l'arxiu de l'SPAL o Servei del Patrimoni Arquitectònic Local, amb un ric fons de documents i fotografies sobre la restauració de monuments històrics. Aquest darrer arxiu està situat al carrer Comte d'Urgell de Barcelona.

Arxiu Diocesà i Arxiu de la Catedral de Barcelona

Són els dos grans arxius eclesiàstics de la capital de Catalunya, ambdós situats al bell mig del nucli antic de la Ciutat Comtal, al costat de la catedral, l'un al palau de l'Arquebisbe i l'altre a les dependències annexes a la catedral. El primer, el Diocesà, conté la documentació sobre l'administració i el govern de les parròquies del Vallès que des de temps immemorials i fins fa pocs anys

depenien del bisbe de Barcelona (ara al Bisbat de Terrassa). En aquest arxiu podem trobar dipositats alguns arxius parroquials que se salvaren de la gran destrucció de l'inici de la Guerra Civil el 1936. Ens referim als arxius parroquials de l'Ametlla, la Batllòria, Bigues, Caldes de Montbui, Campins, Cardedeu, Lliçà d'Amunt, Santa Agnès de Malanyanes, Martorelles, Olzinelles, Palou, Vallgorguina, Sant Pere de Vilamajor, Vilalba Sasserra, Vilardell i la Roca. De les altres parròquies, també s'hi poden trobar alguns documents i expedients esparsos.

Pel que fa a l'Arxiu de la Catedral (oficialment Arxiu Capitular) és l'arxiu generat pels canonges o capítol de la seu de Barcelona, institució independent de la del bisbe o arquebisbe. Aquí podem esmentar com a sèries amb força documents del Vallès Oriental el fons de pergamins, llibres i documents de la Pia Almoina, així com el Liber Antiquitatis i la col·lecció de pergamins. Com és evident, en aquests dos arxius es tracta majoritàriament de documentació medieval i moderna, però també alguna de més recent.

Arxiu Nacional de Catalunya

És l'arxiu central de la Generalitat de Catalunya i es troba al municipi de Sant Cugat. La seva tipologia de fons és molt variada i diversa. Relatiu al Vallès Oriental i els seus pobles són d'obligada consulta els fons de la Generalitat (la republicana i l'actual), les delegacions provincials dels ministeris franquistes, els fons d'algunes empreses, com ara Tèxtil J. Bandés, Roca Umbert, la Federació Sindical Tèxtil Ràdium, la Federació Catalana de Futbol (expedients de quasi tots els clubs vallesans), la Granja Escola d'Agricultura (Caldes de Montbui) i especialment els fons patrimonials i familiars Duran (Canovelles), Turull (Caldes de Montbui), Blanes-Centelles, marquesos de Sentmenat-Castell-dosrius, Arquer (Sant Celoni i Sant Pere de Vilamajor), Orobio-Batlloiri (Sant Feliu de Codines), marquesos de Sant Mori (Sant Celoni, Caldes i Granollers) i Cruïlles-Peratallada.

Pel que fa als fons fotogràfics, l'Arxiu Nacional conté moltíssimes imatges dels nostres municipis, en concret als fons Brangulí, Casas i Galabardes, Duran i Sampere, Sagarra, Castillo, Gaspar i Serra, Francesc Macià i Lluís Companys. Hi ha fotografies de gairebé tots els pobles, però especialment d'Aiguafreda, Bigues i Riells, Caldes de Montbui, Cardedeu, Castellterçol, el Figaró, la Garriga,

Granollers, Lliçà de Vall, Mollet del Vallès, Sant Feliu de Codines, Sant Pere de Vilamajor i Vallgorguina.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

Aquest arxiu està situat al carrer del Notariat de la Ciutat Comtal. S'han trobat escriptures i protocols del Vallès Oriental a la sèrie «Notaries foranes» i algunes altres referències en diversos fons notariais. És un centre que pot contenir informació molt valuosa, especialment si tenim en compte que el 1937, en el transcurs de la Guerra Civil, es va cremar l'arxiu general de protocols del districte de Granollers.

Arxius fotogràfics diversos de Catalunya

Els arxius específicament d'imatges que hem estudiat i inventariat han estat l'Arxiu fotogràfic Municipal de Barcelona, que curiosament conté algunes imatges de pobles del Vallès Oriental, el de l'Institut d'Estudis fotogràfics de Catalunya, el de la Diputació de Barcelona, el de l'Institut Amatller d'Art Hispànic (antic Arxiu Mas) i el del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), amb un arxiu riquíssim en fotos de final del segle XIX i principi del XX. Aquest arxiu excursionista és de consulta obligada per als historiadors i estudiosos locals, ja que conté imatges molt antigues de pobles, carrers, masies, esglésies i ermites. Els pobles més ben representats a l'arxiu del CEC són Aiguafreda, Cànoves i Samalús, Cardedeu, Fogars, la Garriga, Granollers, Mollet, Montseny, la Roca, Sant Esteve de Palautordera, Sant Quirze Safaja i Tagamanent. En aquest mateix arxiu hi ha l'imprescindible Arxiu de la Masia Catalana, també amb moltes imatges del Vallès Oriental.

La feina feta en la realització d'aquest inventari ha estat ingent i encara resta inacabada, però ara per ara els estudiosos i el públic en general de la nostra comarca tenen al seu abast uns instruments d'informació molt potents. Aquests inventaris de documentació es poden consultar al mateix Arxiu Comarcal.

Xavier Pérez Gómez,
director de l'Arxiu Comarcal
del Vallès Oriental